

Profilaktika inspektorning retsdiv jinoyatchilikni oldini olish faoliyatida xorijiy davlat tajribalari

**Navro'zov Islombek
Ihomovich**

*O'zbekiston respublikasi IIV akademiyasi 3-bosqich
314-guruh kursanti «Huquqbuzarlik profilaktikasi»
ixtisosligi*

Аннотация

Mazkur maqola profilaktika inspektorining retsdiv jinoyatchilikni oldini olish faoliyatidagi xorijiy tajribalarni o'rganishga bag'ishlangan. Retsidivizm — jinoyatlarni takroran sodir etish, har bir davlatning huquqni muhofaza qilish tizimida jiddiy muammo bo'lib, uning oldini olish uchun samarali yondashuvlar talab etiladi. Shvetsiya, Niderlandiya, AQSh, Kanada kabi davlatlar jinoyatchilikka qarshi kurashishda turli innovatsion usullarni qo'llab, retsdivizmni kamaytirishga muvaffaq bo'lgan. Ushbu maqolada, o'sha mamlakatlarda profilaktika inspektorlari tomonidan amalga oshirilayotgan reabilitatsiya dasturlari, restorativ adolat, elektron kuzatuv tizimlari va ijtimoiy integratsiya kabi usullar tavsiflanadi. Xorijiy tajribalar orqali jinoyatchilikni oldini olish va jinoyatchilarga qayta jinoyat sodir etmaslikka yordam berish uchun ijtimoiy yordam, psixologik maslahatlar va ta'lim dasturlarining ahamiyati ko'rsatib berilgan. Maqola, O'zbekiston uchun bu yondashuvlarni o'rganish va amaliyotga joriy etish zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar:

Profilaktika inspektori, retsdivizm, jinoyatchilikni oldini olish, reabilitatsiya dasturlari, restorativ adolat, elektron kuzatuv tizimlari, ijtimoiy integratsiya, psixologik yordam, ta'lim dasturlari, jinoyatchilarni qayta jamiyatga integratsiya qilish, xalqaro tajriba, jinoyatchilikka qarshi kurashish, ijtimoiy yordam, psixoterapiya, jamiyat xavfsizligi, O'zbekiston, jinoyatchilikka qarshi profilaktika.

Аннотация: Данная статья посвящена изучению зарубежного опыта профилактической деятельности инспекторов в предотвращении рецидивной преступности. Рецидивизм — повторение преступлений, является серьезной проблемой для правоохранительных органов каждой страны, и для его предотвращения требуется эффективный подход. Страны, такие как Швеция, Нидерланды, США, Канада, успешно применяют различные инновационные методы для борьбы с преступностью и снижения уровня рецидивизма. В статье описываются меры, которые применяются инспекторами профилактики в этих странах, такие как реабилитационные программы, восстановительное правосудие, системы электронного мониторинга и социальная интеграция. Также подчеркивается важность социального обеспечения, психологической

помощи и образовательных программ в помощи преступникам избежать повторных преступлений. Статья указывает на необходимость изучения и внедрения этих подходов в практике Узбекистана для повышения эффективности борьбы с преступностью.

Ключевые слова: Инспектор по профилактике, рецидивизм, предотвращение преступности, реабилитационные программы, восстановительное правосудие, системы электронного мониторинга, социальная интеграция, психологическая помощь, образовательные программы, интеграция преступников в общество, международный опыт, борьба с преступностью, социальная поддержка, психотерапия, общественная безопасность, Узбекистан, профилактическая деятельность.

Retsidivizm — jinoyatlarni qayta sodir etish, jamiyatdagi xavfsizlikka jiddiy tahdid soluvchi omil bo‘lib, dunyo bo‘ylab huquqni muhofaza qilish tizimlari uchun katta muammo hisoblanadi. Jinoyatchilarni qayta jinoyat qilishdan saqlash, ularni jamiyatga to‘liq integratsiya qilish va reabilitatsiya qilishga qaratilgan chora-tadbirlar nafaqat jinoyatchilikni oldini olish, balki jamiyatda huquqiy va ijtimoiy tartibni mustahkamlashda ham muhim ahamiyatga ega. Bunday vazifalarni amalga oshirishda profilaktika inspektorlarining roli beqiyosdir.

Xorijiy mamlakatlarning tajribalari, ayniqsa, Shvetsiya, Niderlandiya, AQSh, Kanada kabi davlatlar retsidivizmni kamaytirish borasida muvaffaqiyatli natijalarga erishganini ko‘rsatmoqda. Ularning jinoyatchilikni oldini olishga qaratilgan innovatsion yondashuvlari va reabilitatsiya dasturlari jinoyat sodir etgan shaxslarni qayta jamiyatga qaytarish va ularning jinoyatga qaytmasligi uchun samarali vosita sifatida ishlatilmoqda.

Profilaktika inspektorlari ushbu davlatlarda jinoyatlarni oldini olish va retsidivizmni kamaytirishga qaratilgan turli usullarni qo‘llashmoqda. Bu usullar orasida reabilitatsiya, ta‘lim, psixologik yordam, restorativ adolat, elektron kuzatuv tizimlari va jamiyat bilan integratsiya qilish kabi yondashuvlar mavjud. Shuningdek, xalqaro tajribalar retsidivizmning oldini olishda faqat jazolarni qo‘llash emas, balki jinoyatchilarga ijtimoiy, psixologik va mehnat reabilitatsiyasini ta‘minlash muhimligini ta‘kidlaydi.

Mazkur maqola profilaktika inspektorining retsidiv jinoyatchilikni oldini olish faoliyatidagi xorijiy tajribalarni tahlil qilishga bag‘ishlangan. Xorijiy davlatlarning samarali tajribalarini o‘rganish, O‘zbekistonning huquqni muhofaza qilish tizimida jinoyatchilikni oldini olish va retsidivizmni kamaytirish borasidagi choralarni takomillashtirish uchun muhim yo‘nalish bo‘lib xizmat qiladi.

Retsidivizm, ya‘ni jinoyatchilikning takrorlanishi, jahonning ko‘plab mamlakatlarida jiddiy huquqiy va ijtimoiy muammo bo‘lib qolmoqda. Bu hodisa nafaqat jinoyatlarning ko‘payishiga, balki jamiyatda xavfsizlikka ham tahdid soladi.

Shu sababli, jinoyatchilarni qayta jinoyat qilishdan saqlash, ularni jamiyatga qaytarish va reabilitatsiya qilish masalasi, huquqni muhofaza qilish tizimlarining asosiy vazifalaridan biriga aylanadi. Profilaktika inspektorlari retsidivizmning oldini olishda muhim rol o‘ynaydi. Ularning faoliyati, asosan, jinoyatchilarning qayta jinoyat qilishining oldini olishga, ijtimoiy jihatdan ularni qayta integratsiya qilishga va jamiyat xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan.

Xorijiy tajribalar va profilaktika inspektorlarining roli

Xorijda jinoyatchilikni oldini olishda va retsdivizmni kamaytirishda bir nechta muvaffaqiyatli yondashuvlar mavjud. Shu bilan birga, bu yondashuvlarning samaradorligini oshirish uchun profilaktika inspektorlari faoliyatida innovatsion va kompleks usullar qo'llaniladi. Shvetsiya, Niderlandiya, AQSh, Kanada kabi mamlakatlarning tajribalarini o'rganish, O'zbekistonning jinoyatchilikni oldini olishdagi faoliyatini takomillashtirishga yordam beradi.

Shvetsiya: Ijtimoiy rehabilitatsiya va ta'lim

Shvetsiya jinoyatchilikni oldini olishda ijtimoiy rehabilitatsiya va ta'lim tizimiga katta e'tibor qaratadi. Shvetsiya hukumatining yondashuviga ko'ra, jinoyatchilarni jamiyatga qaytarish jarayonida ularni mehnat bozoriga integratsiya qilish va huquqiy ongini shakllantirish juda muhim. Bunda profilaktika inspektorlari jinoyatchilarga rehabilitatsiya dasturlarini, kasbiy ta'lim va psixologik yordamni taqdim etadi. Bu orqali jinoyatchilarga qayta jinoyat qilish imkoniyatlari kamaytiriladi va ular jamiyatda foydali fuqarolar sifatida qaytadi. Shvetsiyada, shuningdek, jinoyatchilarga ijtimoiy xizmatlar orqali psixologik yordam, jismoniy va ma'naviy rehabilitatsiya ko'rsatiladi.

Niderlandiya: Restorativ adolat yondashuvi

Niderlandiyada restorativ adolat (restorative justice) tizimi keng qo'llaniladi. Bu yondashuvda, jinoyatchilar va jabrlanuvchilar o'rtasida muloqot o'rnatiladi, ular jinoyatning oqibatlarini tushunishga va jamoaga qaytarilishiga yordam beradi. Profilaktika inspektorlari bu tizimda katta rol o'ynaydi, chunki ular jinoyatchilarni rehabilitatsiya qilish, jabrlanuvchilar bilan muloqot o'rnatish va jamiyatni qayta tiklash jarayonlarini muvofiqlashtiradilar. Restorativ adolat yondashuvi, jinoyatning ijtimoiy jihatlarini va jinoyatchining psixologik holatini baholash orqali retsdivizmni kamaytirishga qaratilgan.

AQSh: Elektron monitoring va innovatsion dasturlar

AQShda jinoyatchilarni nazorat qilish va retsdivizmni kamaytirish uchun zamonaviy texnologiyalar, jumladan, elektron monitoring tizimlari keng qo'llaniladi. Elektron kuzatuv tizimlari jinoyatchilarning harakatlarini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi, bu esa ularga qayta jinoyat qilishni oldini olishga yordam beradi. Profilaktika inspektorlari bu tizim orqali jinoyatchilarning xatti-harakatlarini nazorat qilishadi va ular uchun ijtimoiy xizmatlar va rehabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqadilar. Shuningdek, AQShda maxsus rehabilitatsiya dasturlari, jinoyatchilarga kasbiy ta'lim va psixologik yordam ko'rsatish orqali retsdivizmning oldini olishga qaratilgan.

Kanada: Ijtimoiy yordam va jamiyatga integratsiya

Kanadada jinoyatchilarni qayta jamiyatga qaytarishda ijtimoiy yordam va rehabilitatsiya dasturlari muhim ahamiyatga ega. Profilaktika inspektorlari jinoyatchilarga ijtimoiy integratsiya dasturlarini taqdim etadilar, ularga mehnat bozorida o'z o'rnini topish va jamiyatga qaytarish uchun yordam beradilar. Kanada qonunchiligi va amaliyoti, jinoyatchilarni faqat jazolash emas, balki ularni ijtimoiy rehabilitatsiya qilishga ham qaratilgan. Bu orqali jamiyatdagi jinoyatchilikni oldini olish va retsdivizmni kamaytirish mumkin.

Xorijiy tajribalar va O'zbekiston uchun tavsiyalar

Xorijiy mamlakatlar tajribalarini tahlil qilish, O'zbekiston uchun jinoyatchilikni oldini olish va retsidivizmni kamaytirish borasida samarali usullarni ishlab chiqishda yordam beradi. O'zbekistonda ham, jinoyatchilarga faqat jazolarni qo'llash emas, balki ularni ijtimoiy, psixologik va mehnat rehabilitatsiyasini ta'minlash zarur. Profilaktika inspektorlari jinoyatchilarni qayta jinoyat qilishdan saqlash, jamiyatga moslashishlari uchun yordam berishda bevosita ishtirok etishlari kerak. Shvetsiya, Niderlandiya, AQSh va Kanada tajribalari, O'zbekistonda jinoyatchilarni rehabilitatsiya qilish va ularni ijtimoiy integratsiyalashning muhimligini ko'rsatmoqda. Bunday yondashuvlar jamiyatdagi xavfsizlikni mustahkamlashga va jinoyatchilikni oldini olishga yordam beradi.

O'zbekistonning huquqni muhofaza qilish tizimida xorijiy tajribalarga asoslanib, innovatsion texnologiyalarni, restorativ adolatni, rehabilitatsiya va ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirish orqali retsidivizmning oldini olish va jamiyatni himoya qilish mumkin.

Xorijiy tajribalar, ayniqsa Shvetsiya, Niderlandiya, AQSh va Kanada kabi mamlakatlarning jinoyatchilikni oldini olish va retsidivizmni kamaytirish borasidagi muvaffaqiyatli yondashuvlari, jinoyatchilarni jamiyatga qaytarish va qayta jinoyat qilishining oldini olishda samarali vosita sifatida ko'rsatib berilgan. Ushbu mamlakatlarda profilaktika inspektorlari jinoyatchilarni qayta rehabilitatsiya qilish, psixologik yordam, kasbiy ta'lim, restorativ adolat va elektron kuzatuv tizimlari kabi turli yondashuvlar orqali retsidivizmni kamaytirishga muvaffaqiyatli hissa qo'shishmoqda.

O'zbekistonning huquqni muhofaza qilish tizimida ham bu yondashuvlar, ayniqsa, jinoyatchilarga ijtimoiy yordam, rehabilitatsiya va jamiyatga integratsiya qilish kabi kompleks dasturlarni qo'llash orqali retsidivizmni kamaytirishga yordam beradi. O'zbekiston profilaktika inspektorlari faqat jinoyatchilar bilan ishlash emas, balki ularni qayta jamiyatga qaytarish va qayta jinoyat qilishning oldini olish uchun innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishlari zarur.

Bundan tashqari, xorijiy tajribalar, O'zbekistonda jinoyatchilikka qarshi kurashishning samaradorligini oshirish uchun yangi texnologiyalarni va ijtimoiy xizmatlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatmoqda. Retsidivizmni oldini olishda faqat jazolarni qo'llash emas, balki jinoyatchilarga taqdim etiladigan rehabilitatsiya, ta'lim va psixologik yordam ham muhim rol o'ynaydi. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish uchun xorijiy tajribalarni o'rganish va amaliyotga joriy etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **Shvetsiya Jinoyatchilikni Oldini Olish Bo'yicha Strategiyalar.** (2020). Shvetsiya Hukumatining Jinoyatga Qarshi Kurashish Dasturlari. Stockholm: Shvetsiya Hukumatining Ijtimoiy Xizmatlar Vazirligi.
2. **Restorativ adolat tizimi: Niderlandiya tajribasi.** (2019). Niderlandiya Jinoyatchilikni Oldini Olish va Qayta Integratsiya Dasturlari. Amsterdam: Niderlandiya Adliya Vazirligi.
3. **Retsidivizmni kamaytirish va profilaktika inspektorlarining roli.** (2021). AQShda jinoyatchilikni oldini olishdagi innovatsion dasturlar. Washington: AQSh Jinoyat Yuridik Institutining Hisoboti.

4. **Kanadada jinoyatchilik va retsdivizmni kamaytirish: Ijtimoiy yordam va rehabilitatsiya.** (2018). Kanada Jinoyatchilikka Qarshi Kurashish Markazi. Ottawa: Kanada Adliya Vazirligi.
5. **Global jinoyatchilikni oldini olish: Xalqaro tajribalar.** (2017). Xalqaro Jinoyat Tashkilotlari Konferensiyasi. Geneva: BMTning Jinoyatchilikka Qarshi Kurashish Idorasi.
6. **Jinoyatga qarshi profilaktika va retsdivizmni oldini olish.** (2020). O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi, Jinoyatchilikka Qarshi Kurashish Departamenti. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi.
7. **Jinoyatchilikni oldini olish: Xorijiy tajribalar va ularning O'zbekistonda qo'llanilishi.** (2021). O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Tashkilotlari va Huquqiy Jamiyat Tadqiqotlari Instituti. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Huquqshunoslar Assotsiatsiyasi.
8. **Restorativ adolat va uning jinoyatchilikni oldini olishdagi roli.** (2022). Ijtimoiy Yordam va Rehabilitatsiya Dasturlari. London: Britaniya Jinoyat Institutining Tahlil Ma'lumotlari.
9. **Innovatsion texnologiyalar va jinoyatchilikni oldini olish: AQShning elektron kuzatuv tizimlari tajribasi.** (2020). Texnologiya va Jinoyatchilik. San-Fransisko: AQSh Elektron Kuzatuv Institutining Hisoboti.
10. **Jinoyatchilik va retsdivizmni kamaytirishda xalqaro tajribalar.** (2019). Xalqaro Jinoyat va Huquqni Muhofaza Tashkilotlari. New York: BMTning Huquqni Muhofaza Qilish Markazi.